

Individual Ta'limning Natijaviy Komponenti

Dehqanova Muborakxon G'iyeziddin qizi¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada individual ta'limning samarali komponentlaridan biri bo'lgan natijaviylik haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Individual ta'lim, yondoshuv, didaktika, komplekslilik, ustoz-shogird.

Individual ta'lim qator yetakchi davlatlarda o'tgan asrda yo'lga qo'yilgan bo'lib, ayniqsa, kadrlar tayyorlash tizimida o'zining ijobiy natijalarini namoyon etgan. Jumladan, AQSH, Yaponiya, Koreya, Xitoy, Buyuk Britaniya, Germaniya, Avstriya, Fransiya kabi davlatlarda nafaqat oliy ta'lim, balki umumiy o'rta ta'lim tizimida individual yondashuvga qaratilgan davlat miqyosidagi ish dasturlari va konsepsiyalari joriy etilgan. Talabalarning o'qishini mustaqil loyihalash, asosiy va chuqurlashtirilgan darajada o'quv fanlarini o'zlashtirish imkonini beruvchi moslashuvchan individual ta'lim traektoriyasini shakllantirish uchun sharoit yaratishi bugungi kunning muhim talabi. Individual ta'lim yo'nalishini shakllantirish deganda biz o'quv davrining dastlabki rejasini tuzish, o'quv natijalarini izchil olish va to'plash, erishilgan ta'lim natijalarining shaxsiyahamiatli maqsadlarga muvofiqligini nomuvofiqligini aniqlash asosida talaba dars jarayonini boshqarishni tushunamiz². Talabalarning ta'lim olish samaradorligi ularning ehtiyojlariga mos ravishda o'qishi, o'rganishi, izlanishi uchun yaratilgan imkoniyatlar bilan bog'liq. Talabaning iqtidori, ta'lim olishga bo'lgan ishtiyoqi individual yondashuv asosida rivojlanib boradi. Individual yondashuvni talabalarning darsdan tashqari izlanishi, ijodiy ishlari, bo'sh vaqtini unumli tashkil etish bilan birgalikda olib borish mumkin. Mazkur komponent doirasida talabalar erishgan natijalarni tahlil etish vazifalari amalga oshiriladi. Nega bu komponent bizning tadqiqotimizda alohida tanlandi? Talabalarning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalari joriy, oraliq va yakuniy nazorat topshiriqlari asosida baholanadi. Bizning tadqiqotimizda talabalarning o'z o'zini nazorat qilishi va baholashi nazarda tutildi. Individual ta'limda har bir yondashuv talabani kasbiy faoliyatga tayyorlashni ko'zda tutadi. Shu bilan bir qatorda, ta'lim oluvchilardan o'quv materiallari bilan ishlash, mashqlar bajarish talab etiladi. Didaktik jihatdan qulay sharoitlarni yaratilgan muhitda talabalarning nazariy bilimlarni mustaqil egallash imkoniyatlari kengayadi. Natijada talabalar o'zlarini kompleks namoyon etishga erishadilar. Talabalarning individual harakalari jamoaviy harakatlarga uyg'unlashadi. Bu uyg'unlashuv har bir ishtirokchida muayyan qobiliyatni yuzaga keltiradi. Chunki talaba jamoaviy harakat natijalarida o'zining ulushi bo'lishini xohlaydi. Aynan shu jarayon talabalarni o'zini o'zi baholashga undaydi. Talabalarda o'zini o'zi nazorat ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quv jarayonining yaxlitligi g'oyasiga tayanish lozim. Individual yo'naltirilgan ta'lim jarayonida erishiladigan ta'lim maqsadlari haqida N.Surtayeva, Ya.Kamenskiy, R.Safarova, B.Adizov, Sh.Abdullayeva, U.Musayevlarning tadqiqot ishlarida ma'lumotlar keltirilgan. Ularning e'tirof etishlariga ko'ra talabalar o'quv jarayoni haqida to'liq tasavvurga ega bo'lgan holda axborot olishning turli usul va vositalarini o'zlashtiradilar. Jumladan, o'qish, tushunish, kompyuter dasturlari bilan ishlash, yodda saqlash, o'zlashtirish, ma'ruzalarni tinglash va konspektlashtirish va b.. Bu jarayonda ularda eng zarur ko'nikmalar shakllanadi. Individual ta'limda talabalarning erishgan natijalarini baholashning quyidagi shakllarini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq. Masalan, o'quv materialidan o'zlashtirilgan qism haqida shaxsiy xulosani keltirish. Bunda talabalarning shaxsiy xulosa yasash ko'nikmalariga e'tibor qaratiladi. Shaxsiy xulosalar o'zaro baholanadi. Shunda talaba o'zining faoliyatiga shaxsan baho beradi. Xulosalarning mantiqiyliigi,

¹ Chdpu, Maxsus pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

² J.E.Usarov "Individual ta'lim trayektoriyasi" Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim-tarbiya berishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani, 2024 yil, 11-18 bet.

hayotiyiligi va kasbiy amaliyotga yo‘nalganligi inobatga olinadi. Talabalar o‘rtasida sog‘lom raqobat yuzaga keladi. Ular o‘z fikrlarini qayta qurishi va uni asoslashi orqali kasbiy amaliyotga nazariy jihatdan tayyor bo‘ladilar. Sanab o‘tilgan komponentlar doirasida amalga oshiriladigan individual o‘qitishni tashkil etishga ta’sir etuvchi omillarni keltirib o‘tamiz. Ular quyidagilar:

1. **O‘quv jarayonida “Ustoz-shogird” tizimini yo‘lga qo‘yish.** Bunda talabalarda mavjud akademik bo‘shliqlar va ijtimoiy muammolarning o‘z vaqtida hamda samarali yechim topishiga ko‘maklashuvchi o‘zaro hamkorlik yo‘lga qo‘yiladi. Amaliyotda talaba-talabaga ustoz yondashuvi ham o‘zining natijadorligin ko‘rsatgan. Shuning uchun tadqiqot doirasida modullarga oid nazariy bilimlarning o‘zlashtirilishida faol talabalarining o‘zlashtirilishida to‘siqlari bor talabalarga biriktirilishi ijobiy natijani ko‘rsatishi aniqlandi. Talabalar o‘rtasida avtoritet ustoz sifatida shakllangan pedagoglarga talabalarining biriktirilishi ham ijobiy ishchi muhitni ta‘minlashga xizmat qiladi. Shuning uchun “Ustoz-shogird” tizimi asosida talaba-talaba, talaba-pedagog munosabatlarini o‘rnatish va bu jarayon natijalarini davriy monitoring qilish eng samarali omillar sifatida namoyon bo‘ldi.
2. **O‘quv jarayonida teng imkoniyatlar ta‘minlovchi axborot muhiti.** Talabalarining o‘ziga xos xususiyatlari turlicha bo‘lsa-da, biroq o‘quv jarayonida teng imkoniyatlar yaratilganligini ular xis qilishi lozim. Bunda imkoniyatlar asosan, o‘quv materiallari taqsimotida, jarayonda ishtirok etishga teng imkon berishda ko‘zga tashlanadi. Talabalar individual yo‘nalgan o‘quv jarayonida faol ishtirokchi bo‘ladi. Ayrim talaba faqat eshituvchi va ayrim talaba faol ishtirokchi sifatida harakatlansa, bu jarayon birinchi talabaga zerikarli bo‘ladi. U o‘ziga ishonmaydi. Pedagog unga e’tibor qaratmagani u uchun oddiy holatga aylanib qoladi. Shuning uchun ishtirokda ham, ta‘lim vositalaridan foydalanishda ham har bir talaba o‘z o‘rnini va mavqegini xis qilishiga erishish maqsadga muvofiqdir. O‘quv jarayoni axborot bilan ta‘minlangan bo‘lishi lozim. Shunda talabalarining mustaqil o‘zlashtirish imkoniyati kengayadi. Axborotning turli shakllariga e’tibor qaratish muhim. Ya’ni talabalarining o‘zlashtirish xususiyatlariga ko‘ra axborotlar taqdim etilsa va u bilan ishlash muhiti yaratilsa, nazariy bilimlar oson va qulay o‘zlashtiriladi. Nazariy bilimlarning puxta o‘zlashtirilishi, malakaviy va pedagogik amaliyot davrida talabalarining kasbiy yo‘nalgan faoliyatini samarali tashkil etilishini ta‘minlaydi.
3. **Mustaqil ta‘limi topshiriqlarining nazariy va amaliy faoliyat uyg‘unligida tayyorlanishi.** Bunda o‘quv rejada alohida o‘rin olgan mustaqil ta‘limning nazoratsiz va samarasiz qolishini oldini oluvchi yondashuvlar qo‘llaniladi. Amaliyotda mustaqil ta‘lim uchun berilgan topshiriqlar ma’ruza mashg‘uloti mavzusini shundayligicha takrorlagan holda belgilanishi kuzatildi. Mustaqil ta‘lim uchun mavzularning o‘zida talaba bajarishi lozim bo‘lgan vazifa mujassam bo‘lishi maqsadga muvofiq. Aks holda talaba mavzuni o‘qigan xaxoti “bu mavzuni bilaman”- deydi va kerakli harakatlarni amalga oshirmaydi. Masalan, Logopediya moduliga oid ma’ruza mavzusi “Dislaliya nutq nuqsoni ustida ishlash”, amaliy mashg‘ulot mavzusi: “Dislaliya nutq nuqsonini tavsiflash” bo‘lsa, mustaqil ta‘lim topshirig‘iga “Dislaliya nutq kamchiligini boshqa nutq nuqsonlari bilan qiyoslash” ni berish maqsadga muvofiqdir. Ixtisoslik modullariga oid mavzularni shu tartibda belgilanishiga e’tibor qaratdik. Talabalarining bajarishi lozim bo‘lgan vazifalari yaqqol namoyon etilishi natijasida ular tomonidan amalga oshirilgan harakatlarni qiyosiy baholash imkoni yaratildi.

Sanab o‘tilgan omillar individual ta‘lim samaradorligini ta‘minlashga xizmat qiladi. Quyida talabalarining akademik-ijtimoiy harakatlarida maqsadga yo‘nalganlikni, tizimli tahlilni va kasbiy yetilishni yuzaga chiqaruvchi tamoyillar sanab o‘tiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Dehqonova, M. (2023). KORREKSION MASHG‘ULOT RAHBARI OSTIDA RITMIKA HARAKATLARNI TAKRORLASH VA UNING SAMARADORLIGI. *Молодые ученые*, 1(1), 34-35.

2. Dehqonova, M. (2023). KORREKSION MASHG'ULOT RAHBARI OSTIDA RITMIKA HARAKATLARNI TAKRORLASH VA UNING SAMARADORLIGI. *Молодые ученые*, 1(1), 34-35.
3. Dehqanova, M. (2023). O 'QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH JARAYONLARINING DINAMIKASI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(10 Part 3), 173-176.
4. Farangis, I. (2023). NUTQI TO'LIQ RIVOJLANMAGAN BOLALAR LUG'ATINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION*, 1(16), 53-57.
5. Saparovna, G. A., Abdumajitovna, A. S., Sirojovna, I. O., Qizi, D. M., & Azizovna, E. N. (2023). The Uniqueness of Inclusive Higher Professional Education in Uzbekistan. *Journal of Advanced Zoology*, 44.
6. Saparovna, G. A., Abdumajitovna, A. S., Sirojovna, I. O., Qizi, D. M., & Azizovna, E. N. (2023). The Uniqueness of Inclusive Higher Professional Education in Uzbekistan. *Journal of Advanced Zoology*, 44.
7. Dehqonova, M., & Fayzullayeva, R. (2022). TA'LIM BARCHA UCHUN. INKLUZIV TA'LIM MUQARRAR TA'LIM. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 1(27), 178-182.
8. Dehqonova, M., & To'raqulova, D. (2022). DAVLAT TA'LIM MUASSASALARIDA TARBIYAVIY ISHLARNI SAMARALI TASHKIL ETISH ORQALI O 'QUVCHILARNI INKLYUZIV TA'LIMGA TAYYORLASH. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, 1(26), 31-34.
9. Dehqonova, M., & Isroilova, M. (2022). MAXSUS TA'LIM TARBIYA OLAYOTGAN BOLALAR MEYORIY HUQUQIY TA'LIMINI TASHKIL ETISH. *Models and methods in modern science*, 1(18), 54-57.
10. Dehqonova, M., & Najmiddinova, N. (2022). MAXSUS EHTIYOJLI BOLALAR TA'LIM TARBIYASI MASALASI BUGUNGI KUNDA ENG DOLZARB MASALASI. *Академические исследования в современной науке*, 1(20), 121-125.
11. G'iyosiddinova, D. M. (2022). TA'LIM MUASSASALARIDA INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH VA TATBIQ ETISH. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 340-344.
12. Muborak, D., & Shahnoza, M. (2022). KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA METODIK JAMLANMALAR YIG'ISH. *Ta'lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali*, 2(10), 371-376.
13. G'iyosiddinova, D. M. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA KORREKSION ISHLARNING AHAMIYATI. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 475-471.
14. Muborak, D., & Farangis, I. (2022). NUTQ KAMCHILIKLARINI PAYDO BO 'LISHIDA ARTIKULYATSION APPARAT HOLATINI O 'RGANISH ZARURATI. *Ta'lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali*, 2(10), 366-370.
15. Muborak, D., & Farangis, I. (2022). NUTQ KAMCHILIKLARINI PAYDO BO 'LISHIDA ARTIKULYATSION APPARAT HOLATINI O 'RGANISH ZARURATI. *Ta'lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali*, 2(10), 366-370.
16. Qizi, D. M. G. I., & Azam, E. (2024). ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN KORREKSION ISHLARNI INTERFAOL RESURSLARDAN FOYDALANGAN HOLDA TASHKIL ETISH. *Central Asian Journal of Education and Innovation*, 3(6-1), 196-200.

